

Fanomboana tamin'ny hazo fijaliana Romana

Inona marina no tena niaretan'ny vatan'i Jesosy avy any Nazareta nandritra ireo ora fampijaliana ireo?

Ny fomba fanomboana amin'ny hazo fijaliana dia fampijaliana sy famonoana amin'ny alalan'ny fifikirana amin'ny hazo fijaliana.

Mankasitraka ireo maro izay efa nianatra ity lohahevitra ity aho taloha, ary indrindra fa ny mpiara-miasa amiko tamin'izany fotoana izany, Dr. Pierre Barbet, mpandidy frantsay izay nanao fikarohana lalina momba ny tantara sy ny fanandramana ary nanoratra betsaka momba ity lohahevitra ity.

Toa ny Persiana no fomba fanao voalohany fantatra momba ny fanomboana amin'ny hazo fijaliana. I Alexander sy ireo jeneraliny no nitondra izany niverina tany amin'ny tontolo Mediteraneana -- tany Ejipta sy Carthage. Toa nianatra izany tamin'ny Carthage ny Romana ary (toy ny ankamaroan'ny zavatra nataon'ny Romana) dia nitombo haingana ny fahaizany sy ny fahaizany tamin'izany. Maro ireo mpanoratra Romana (Livy, Cicer, ary Tacitus) no naneho hevitra momba ny fanomboana amin'ny hazo fijaliana, ary misy fanavaozana, fanovana ary fiovaovana maromaro voalaza ao amin'ny literatiara fahiny.

Ohatra, ny tapany mahitsy amin'ny hazo fijaliana (na stipes) dia mety misy sandry (na patibulum) mifatotra roa na telo metatra ambanin'ny tampony amin'izay heverintsika matetika hoe lakroa latina. Ny endrika mahazatra indrindra ampiasaina amin'ny andron'ny Tompontsika anefa dia ny lakroa Tau, izay mitovy endrika amin'ny T-ntsika. Amin'ity lakroa ity dia napetraka teo amin'ny lavaka teo an-tampon'ny stipes ny patibulum. Misy porofo arkeolojika fa teo amin'io karazana lakroa io no nanomboana an'i Jesosy tamin'ny hazo fijaliana.

Na dia tsy nisy porofo ara-tantara na ara-baiboly aza, dia nanome antsika ny sarin'i Kristy nitondra ny hazofijaliana manontolo ireo mpanao hosodoko tamin'ny Moyen Âge sy Renaissance. Saingy ny tsato-kazo mahitsy, na stipes, dia mazàna natsangana maharitra tao amin'ny tany teo amin'ny toerana namonoana azy ary ny lehilahy voaheloka dia noterena hitondra ny patibulum, milanja 110 kilao eo ho eo, avy any am-ponja mankany amin'ny toerana namonoana azy.

Maro amin'ireo mpanao hosodoko sy ny ankamaroan'ny mpanao sary sokitra ny fanomboana amin'ny hazo fijaliana no mampiseho ireo fantsika amin'ny alalan'ny felatanana. Ny tantara romana ara-tantara sy ny asa fanandramana dia nanaporofa fa ireo fantsika ireo dia natsindrona teo anelanelan'ny taolana kely teo amin'ny hato-tanana. (*radial sy ulna*) ary tsy amin'ny felatanana. Ny fantsika atsofoka amin'ny felatanana dia hivoaka eo anelanelan'ny rantsantanana rehefa natao mba hanohanana ny lanjan'ny vatan'olombelona. Mety ho vokatry ny tsy fahatakarana ny tenin'i Jesosy tamin'i Tomasy hoe: "Jereo ny tanako" no nahatonga izany hevi-diso izany. Ny mpandinika ny vatana, na maoderina na fahiny, dia nihevitra foana ny hato-tanana ho anisan'ny tanana.

Matetika napetraka teo amin'ny tehina ny titulus, na famantarana kely milaza ny heloka bevava nataon'ny niharam-boina, nentina teo anoloan'ny filaharana avy tao am-ponja, ary avy eo dia nohomboana tamin'ny hazo fijaliana mba hivelatra ambonin'ny loha. Io famantarana io miaraka amin'ny tehiny nohomboana teo an-tampon'ny hazo fijaliana dia nanome azy endrika mampiavaka ny hazo fijaliana latina.

Mazava ho azy fa nanomboka tao Getsemane ny fijalian'i Kristy ara-batana. Amin'ireo lafiny maro amin'ity fijaliana voalohany ity, ny iray amin'ireo lafiny ara-batana mahaliana indrindra dia ny hatsembohana feno ra. Mahaliana fa i Masindahy Lioka, dokotera, no hany nanonona izany. Hoy izy: "Ary raha nijaly Izy, dia nivavaka ela kokoa; ary ny hatsembohanany dia tahaka ny ra nitete tamin'ny tany."

Nampiasa tetika (hafetsena) rehetra azo eritreretina ireo manam-pahaizana maoderina mba hanazavana io famaritana io, toa teo ambany fiheverana diso fa tsy mitranga izany. Betsaka ny ezaka azo novonjena raha toa ka nijery ireo boky ara-pitsaboana ireo mpisalasala. Na dia tena mahalana aza, dia voarakitra an-tsoratra tsara ny trangan-javatra Hematidrosis, na hatsembohana misy ra. Eo ambany adin-tsaina ara-pihetseham-po lehibe toy ny nijalian'ny Tompontosika, dia mety ho vaky ireo lalan-dra kely ao amin'ny fihary hatsembohana, ka mifangaro ny ra sy ny hatsembohana. Mety ho niteraka fahalemena sy mety ho fahatairana ity dingana ity.

Taorian'ny fisamborana azy tamin'ny misasakalina, dia nentina teo anatrehan'ny Synedriona sy i Kaiphus, Mpisoronabe, i Jesosy. Teo no nitrangan'ny ratra ara-batana voalohany. Nisy miaramila namely ny tarehin'i Jesosy noho ny tsy fiteniny rehefa nanontanian'i Kaiphus. Avy eo dia nanarona ny mason'i Jesosy ireo mpiambina ny lapa ary naneso Azy mba hamantarana azy ireo rehefa nandalo izy ireo, nandrora Azy, ary namely ny tarehiny.

Vao maraina be, voakapa sy mangana, tsy ampy rano ary reraka noho ny alina tsy nahitan-tory i Jesosy, dia nentina namakivaky ny Praetorium tao amin'ny Rovany i Antonia, foiben'ny fitondran'i Pontio Pilato, Governora any Jodia. Mazava ho azy fa fantatrao tsara ny fihetsik'i Pilato tamin'ny fiezahany hanome andraikitra an'i Heroda Antipasy, Tetrarka any Jodia. Toa tsy niharan'ny fampijaliana ara-batana nataon'i Heroda i Jesosy ary naverina tany amin'i Pilato. Ho setrin'ny antsoantson'ny vahoaka no nandidian'i Pilato ny hanafahana an'i Barabasy ary nanameloka an'i Jesosy hokapohina sy hofantsihana amin'ny hazo fijaliana.

Betsaka ny tsy fitovian-kevitra eo amin'ireo manam-pahefana momba ny fikapohana tsy mahazatra ho toy ny mialoha ny fanomboana amin'ny hazo fijaliana. Ny ankamaroan'ny mpanoratra Romana tamin'io vanim-potoana io dia tsy mampifandray ireo roa ireo. Mino ny manam-pahaizana maro fa i Pilato no nandidy ny fikapohana an'i Jesosy ho sazy feno ho azy ary ny fanamelohana ho faty amin'ny alalan'ny fanomboana amin'ny hazo fijaliana dia tonga ho setrin'ny fanesoana nataon'ny vahoaka fa tsy niaro tsara an'i Kaisara tamin'ity mpisandoka ity izay voalaza fa nilaza ho Mpanjakan'ny Jiosy ny Procurador.

Natao ny fiomanana amin'ny fikapohana rehefa nesorina ny akanjon'ilay voafonja ary nafatotra tamin'ny tsato-kazo teo ambonin'ny lohany ny tanany. Azo antoka fa tsy ho nanandrana nanaraka ny lalàna jiosy tamin'ity raharaha ity ny Romana, saingy nanana lalàna fahiny nandrara ny kapoka mihoatra ny efapolo ny Jiosy.

Mandroso ilay miaramila romana miaraka amin'ny flagrum (na flagellum) eny an-tanany. Karavasy fohy misy tady hoditra matevina maromaro misy baolina firaka kely roa mifatotra eo amin'ny tendrony tsirairay avy izy io. Ampidinina amin'ny heriny feno imbetsaka eo amin'ny sorony, ny lamosiny ary ny tongony ilay karavasy mavesatra. Amin'ny voalohany dia manapaka ny hoditra ihany ireo tady ireo. Avy eo, rehefa mitohy ny kapoka, dia manapaka lalindalina kokoa ao amin'ny sela ambanin'ny hoditra izy ireo, ka mamoaaka ra avy amin'ny kapila sy lalan-dra amin'ny hoditra aloha, ary farany dia mamoaaka rà mandriaka avy amin'ny lalan-dra ao amin'ny hozatra ambaniny.

Ireo baolina firaka kely dia miteraka mangana lehibe sy lalina izay vaky noho ny kapoka manaraka. Farany, mihantona amin'ny kofehy lava ny hoditry ny lamosina ary ny faritra manontolo dia feno sela rovitra sy mandeha ra tsy fantatra. Rehefa voafaritry ny kapiteny tompon'andraikitra fa efa ho faty ilay voafonja, dia mijanona amin'ny farany ny kapoka.

Avy eo dia novahana i Jesosy izay saika torana ary navela hiankohoka teo amin'ny arabe vato, lena tamin'ny rany. Nahita vazivazy lehibe tamin'ity Jiosy avy any amin'ny faritany ity ireo miaramila Romana izay nilaza ho mpanjaka. Nametraka akanjo teo an-tsorony izy ireo ary nametraka tehina teny an-tanany ho tehim-panjakana. Mbola mila satroboninahitra izy ireo mba hamitana ny fanesoana nataony. Rantsankazo mora miolaka rakotra tsilo lava (matetika ampiasaina amin'ny amboara ho kitay) no norandrana ho toy ny satroboninahitra ary izany dia notsindriana tamin'ny hodi-dohany. Indray mandeha indray dia nisy rà be dia be, ny hodi-doha no iray amin'ireo faritra misy lalan-dra be indrindra amin'ny vatana.

Rehefa avy naneso Azy sy namely ny tarehiny ireo miaramila, dia nalainy ny tehina teny an-tanany ka nokapohiny ny lohany, ka natsindrony lalindalina kokoa tao amin'ny hodi-dohany ny tsilo. Farany, leo ny hatsikana feno habibiana nataony izy ireo ary rovitra teo amin'ny lamosiny ny akanjony. Efa niraikitra tamin'ny ra sy ny sérum nivaingana teo amin'ny ratra ny fanesorana azy, ka niteraka fanaintainana mafy toy ny fanesorana tsy tamim-pitandremana ny fehy fandidiana, ary toy ny hoe nokapohina indray Izy, dia nanomboka nandeha ra indray ny ratra.

Ho fanajana ny fomba amam-panao jiosy, dia naverin'ny Romana ny akanjony. Nafatotra teo an-tsorony ny hazo fijaliana mavesatra, ary nanomboka ny diany miadana nanaraka ny Via Dolorosa ny filaharan'i Kristy voaheloka, ireo mpangalatra roa, ary ny andiana miaramila Romana notarihin'ny kapiteny iray. Na dia niezaka nandeha mahitsy aza Izy, dia mavesatra loatra ny lanjan'ny andry hazo mavesatra, miaraka amin'ny fahatairana vokatry ny fahaverezan-drà be dia be. Tafintohina sy nianjera Izy. Niditra tamin'ny hoditra sy ny hozatry ny soroka ny hazo henjana tamin'ny andry. Niezaka nitsangana Izy, saingy voatosika tsy ho zakany intsony ny hozatry ny olombelona.

Ilay kapiteny, izay tsy andrin'ny hanohy ny fanomboana amin'ny hazo fijaliana, dia nifidy mpitazana avy any Afrika Avaratra, Simona avy any Kyrena, mba hitondra ny hazo fijaliana. Nanaraka azy i Jesosy, mbola nandeha ra sy tsemboka noho ny hatsiaka sy ny hatsembohana mangatsiaka noho ny fahatairana, mandra-pahavitan'ny dia 650 metatra avy any amin'ny lapan'i Antonia mankany Golgota.

Nomena divay afangaro miora i Jesosy, izay fangaro fanalefahana fanaintainana malefaka. Tsy nety nisotro izy. Nasaina nametraka ny patibulum tamin'ny tany i Simona ary natsipy haingana tany aoriana i Jesosy sady niankina tamin'ny hazo ny sorony. Notsapain'ny legionnaire ny lavaka teo anoloan'ny hato-tanana. Nanindrona fantsika vy matevina sy efamira izy ary natsindrona lalina tao anaty hazo. Nifindra haingana tany amin'ny ilany ilany izy ary namerina ny fihetsika sady nitandrina mba tsy hisintona mafy loatra ny sandry, fa mba hamelana ny fihetsehana sy ny fihetsehana. Avy eo dia natsangana teo amin'ny toerany teo an-tampon'ny stipes ny patibulum ary nofantsihana teo amin'ny toerany ny titulus hoe "Jesosy avy any Nazareta, Mpanjakan'ny Jiosy".

Voatsindry miverina amin'ny tongotra havanana ny tongotra havia, ary rehefa mivelatra ny tongotra roa, midina ny rantsan-tongotra, dia atsofoka amin'ny andohalambo ny fantsika tsirairay, ka mamela ny lohalika hiforitra antonony. Voahombo amin'ny hazo fijaliana izao ilay niharam-boina. Rehefa midina miadana Izy miaraka amin'ny lanja bebe kokoa amin'ny fantsika eo amin'ny hato-tanana, dia misy fanaintainana mafy mitsambikina manaraka ny rantsantanana sy miakatra ny sandry ka mipoaka ao amin'ny atidoha -- ireo fantsika eo amin'ny hato-tanana dia manery ny hozatra mediana. Rehefa manosika ny tenany hiakatra Izy mba hisorohana io fijaliana mivelatra io, dia mametraka ny lanjany feno eo amin'ny fantsika amin'ny alalan'ny tongony. Eo indray ny fanaintainana mafy ateraky ny fantsika mandrovitra ny hozatra eo anelanelan'ny taolana metatarsal amin'ny tongotra.

Amin'izao fotoana izao, rehefa reraka ny sandry, dia misy onjan-kozatra mahery vaika manenika ny hozatra, mampiraikitra azy ireo amin'ny fanaintainana lalina sy tsy mety ritra. Miaraka amin'ireo fanaintainana ireo dia tonga ny tsy fahafahana manosika ny tenany hiakatra. Mihantona amin'ny sandriny, dia malemy ny hozatry ny tratra ary tsy afaka mihetsika ny hozatra eo anelanelan'ny kibony. Azo sintonina ao amin'ny havokavoka ny rivotra, saingy tsy azo avoaka. Miady mafy i Jesosy mba hanandratra ny tenany mba hahazoana fofonaina fohy na dia indray mandeha monja aza. Farany, miangona ao amin'ny havokavoka sy ao amin'ny lalan-dra ny gazy karbonika ary mihena kely ny fanaintainana. Amin'ny fomba tsy voafehy, dia afaka manosika ny tenany hiakatra izy mba hamoaka fofonaina sy hampiditra ny oksizenina manome aina. Tsy isalasalana fa nandritra ireo fotoana ireo no nanononany ireo fehezanteny fohy fito voarakitra hoe:

Ny voalohany, "Ray ô, mamelà ny helony fa tsy fantany izay ataony."

Ny faharoa, ho an'ilay jiolahy nibebaka, "Anio dia hiaraka amiko any Paradisa ianao."

Ny fahatelo, raha nijery an'i Jaona zatovo raiki-tahotra sy ory -- ilay Apôstôly malala -- dia nanao hoe: "Indro ny reninao." Avy eo, dia nijery an'i Maria reniny ka nanao hoe: "Ravehivavy, indro ny zanakao."

Ny antsoantso fahefatra dia avy amin'ny fiandohan'ny Salamo faha-22 hoe: "Andriamanitra ô, Andriamanitra ô, nahoana no dia mahafoy ahy Hianao?"

Ora maro fanaintainana tsy misy fetra, tsingerina miolikolika, fanaintainana mandripaka tonon-taolana, sempotra misesy, fanaintainana mafy izay rovitra amin'ny sela ao amin'ny lamosiny voakapa. Mihetsika miakatra sy midina manohitra ny hazo mafy Izy, miaritra ora maro fanaintainana tsy misy fetra, tsingerina miolikolika, fanaintainana mandripaka tonon-taolana,

asp. Dia manomboka ny fijaliana iray hafa: fanaintainana mafy lalina ao amin'ny tratra rehefa feno tsiranoka tsikelikely ny pericardium ary manomboka manery ny fo.

Tsaroantsika indray ny Salamo faha-22, andininy faha-14: "Toy ny rano aidina aho, ary mivaha ny taolako rehetra; tahaka ny savoka ny foko: miempo ao anatin'ny tsinaiko izy."

Efa ho tapitra izany ankehitriny. Tonga amin'ny ambaratonga sarotra ny fahaverezan'ny ranon-javatra ao amin'ny sela; sahirana ny fo voatsindry hampiditra ra mavesatra, matevina ary miadana ao amin'ny sela; miezaka mafy ny havokavoka hifoka rivotra kely. Mandefa ny tondra-drano be dia be any amin'ny atidoha ireo sela maina be.

Nisento i Jesosy ary niantsoantso fanindiminy hoe: "Mangetaheta Aho."

Mahatsiaro andininy iray hafa avy amin'ny Salamo faha-22 ara-paminaniana ny olona iray hoe: "Maina toy ny vakim-bilany ny heriko, ary miraikitra amin'ny lanilaniko ny lelako; ary efa nentinao ho ao amin'ny vovoky ny fahafatesana aho."

Nasandratra teo amin'ny molony ny sponjy nalona posca, divay mora vidy sy marikivy izay zava-pisotro fototra ampiasain'ny miaramila romana. Toa tsy nisotro tamin'io rano io Izy. Tafahoatra loatra ny vatan'i Jesosy izao, ary tsapany ny hatsiakan'ny fahafatesana mitsofoka ao amin'ny selany. Izany fahatsapana izany no mahatonga ny teniny fahenina hoe "Vita."

Vita izao ny iraka fanavotana nataony. Farany dia nisafidy ny ho faty Izy. Tamin'ny hery farany, dia nanery indray ny tongony rovitra tamin'ny fantsika Izy, nanitsy ny tongony, nisento lalina kokoa, ary nanao ny fiantsoany fahafito sady farany hoe: "Ray ô, eo an-tananao no atolotro ny fanahiko."

Ny ambiny dia fantatrareo. Mba tsy ho voaloto ny Sabata, dia nangataka ny Jiosy mba handroahana ireo lehilahy voaheloka sy hanesorana azy ireo amin'ny hazo fijaliana. Ny fomba mahazatra hamaranana ny fanomboana amin'ny hazo fijaliana dia amin'ny alalan'ny fanomboana amin'ny hazo fijaliana, izany hoe ny fanapahana ny taolan-tongotra. Izany dia nisakana ny niharam-boina tsy hanosika ny tenany hiakatra; noho izany dia tsy afaka niala tamin'ny fihenjanana teo amin'ny hozatry ny tratra ny fihenjanana ary nitranga haingana ny fahasemporana. Tapaka ny ranjon'ireo mpangalatra roa lahy, saingy rehefa nanatona an'i Jesosy ireo miaramila dia hitany fa tsy nilaina izany.

Toa mba hahazoana antoka fa ho faty tokoa ilay legionnaire dia notsatohan'ilay lefona ny elanelana fahadimy teo anelanelan'ny taolan-tehezana, niakatra namaky ny pericardium ary niditra tao am-po. Ny andininy faha-34 amin'ny toko faha-19 amin'ny Filazantsaran'i Masindahy Jaona dia mitatitra hoe: "Ary niaraka tamin'izay dia nisy ra sy rano nivoaka." Izany hoe, nisy rano nivoaka avy tao amin'ny kitapo nanodidina ny fo, ka nanome

porofo taorian'ny fahafatesana fa ny Tompontosika dia tsy maty noho ny fahasemporana toy ny mahazatra tamin'ny hazo fijaliana, fa noho ny tsy fahombiazan'ny fo (fo torotoro) noho ny fahatairana sy ny faneriterena ny fo noho ny rano ao amin'ny pericardium.

Araka izany dia nahitantsika kely -- anisan'izany ny porofo ara-pitsaboana -- ny faharatsiana nasehon'ny olombelona tamin'ny olombelona sy tamin'Andriamanitra. Zavatra mahatsiravina izany, ary mihoatra noho izay tokony ho izy ka mahatonga antsika ho kivy sy ho ketraka. Feno fankasitrahana tokoa isika fa manana ny tohiny lehibe amin'ny famindram-pon'Andriamanitra tsy manam-petra amin'ny olombelona. Nalaina avy amin'ny - "Dokotera iray mijoro ho vavolombelona momba ny fanomboana amin'ny hazo fijaliana, Dr. C. Truman Davis, konnections.com/Kcundick/crucifix.html"

Nilaza mialoha izany toy izao i Davida hoe: "Andriamanitra ô, Andriamanitra ô, nahoana no dia mahafoy ahy Hianao? Nahoana no lavitra ny famonjena ahy Hianao, ary lavitra ny tenin'ny fitarainako? ... Fa kankana aho, fa tsy olona, fandatsan'ny olona sy fanambanin'ny vahoaka. Izay rehetra mahita ahy dia maneso ahy; manompa sy mihifikifi-doha izy; matoky an'i Jehovah izy.ORD; avelao ny LORDVonjeo izy. Aoka Izy hamonjy azy, fa tia Azy Izy. ... Toy ny rano aidina aho, ary mivaha ny taolako rehetra. Toy ny savoka ny foko, miempo ato anatiko izy. Maina toy ny vakim-bilany ny heriko, ary miraikitra amin'ny lanilaniko ny lelako; apetrakao ao amin'ny vovoky ny fahafatesana aho. Alike no manodidina ahy; andian-jiolahy no manodidina ahy, manindrona ny tanako sy ny tongotro izy. Mahisa ny taolako rehetra aho; mijery sy mijery ahy ny olona. Mizara ny fitafiako ho azy izy ireo ary manao filokana ho an'ny fitafiako. ... Ny faran'ny tany rehetra hahatsiaro ka hiverina amin'i Jehovah.ORDary ny firenena rehetra hiankohoka eo anatrehany, fa an'i Jehovah ny fanjakana.ORDary Izy no manapaka ny jentilisa. Hihinana sy hiankohoka ny mpanankarena rehetra ambonin'ny tany; ary izay rehetra efa hidina any amin'ny vovoka dia handohalika eo anatrehany, dia izay tsy mahavelona tena. Hanompo Azy ny taranaka fara mandimby; ary holazaina amin'i Jehovah ny taranaka ho avy. Hitory ny fahamarinany amin'ny olona izay mbola tsy teraka izy, fa Izy no nanao izany." (Salamo 22:1-8; 14-18; 27-31)